

UDK: 94(497.6)"14"

929.7(497.6)"14"

Izvorni naučni rad / Original scientific paper

Arandel Smiljanić

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

arandjel.smiljanic@ff.unibl.org

OBLASNI GOSPODARI U BOSNI I NJIHOV IZBOR POSLANIKA ZA RAZLIČITE DIPLOMATSKE MISIJE

Apstrakt: Diplomatska aktivnost oblasnih gospodara u Bosni bila je široko zastupljena i raznovrsna. Ponekad se dešavalo da neki od velikaša u isto vrijeme obavlja više diplomatskih akcija. Zbog toga je bilo neophodno da se vrši razvrstavanje poslova prema diplomatama. Pored tog pitanja, u ovom radu se odgovara na pitanja o broju zadataka koje poslanici obavljaju u misijama, o sastavu i brojnosti poslanstava i pripremi „terena“ za buduće pregovore. Ova pitanja su međusobno srodna i kao takva ih treba jedinstveno posmatrati. Većinu rada čini navođenje podataka o pojedinim misijama, uz izvlačenje adekvatnih zaključaka. Pri pisanju rada autor se koristio objavljenim istorijskim izvorima i relevantnom literaturom.

Ključne riječi: Bosna, oblasni gospodari, diplomatija, izbor poslanika, razvrstavanje poslova, Dubrovnik, broj zadataka u misijama, sastav poslanstva, sposobnosti i iskustvo diplomata.

Abstract: The diplomatic activity of Bosnian territorial lord was omnipresent and diverse. Some of the territorial lord were engaged in multiple diplomatic activities. That is the reason for the classification of the activities, which was done by a criterion based on their complexity. Apart from the above-mentioned, this paper aims to address the number of responsibilities assumed by diplomats, the membership and composition of the diplomatic missions and activities conducted to prepare the ground for future negotiations. These questions are interrelated and should be treated as a whole. Details of the missions together with the drawing of adequate

conclusions, comprise the scrutiny of the paper. The author used published historical sources and adequate literature for the purpose of the research presented in the paper.

Keywords: Bosnia, territorial lord, diplomacy, selection of missionaries, classification of responsibilities, Dubrovnik, the number of responsibilities during missions, the composition of missions, the abilities and experience of diplomats.

Još u Starom vijeku velika važnost se pridavala izboru poslanika za misije, o čemu svjedoče i Kasiodorove riječi: „Kako svako poslanstvo treba pametnog čovjeka, kojem bi se mogli povjeriti pokrajinski i državni poslovi, valja zato izabrati najmudrijeg, onoga koji će biti sposoban da se prepire s najlukavijima i da govori na zborovima pametnih ljudi tako da ga ni mnoštvo vještih ljudi ne bi moglo nadmašiti u poslu koji mu je povjeren“¹. Slični pogledi vrijedili su i u srednjovjekovnoj Bosni što je za posljedicu imalo izvjesna pravila prilikom slanja različitih misija².

U diplomatskoj službi oblasnih³, bilo je angažovano više osoba koje su se međusobno razlikovale po svojim sposobnostima, znanju

¹ Dalje je isticao kako je diplomatija neobično značajna stvar, jer je po njemu poslanički posao veliko umijeće. Preuzeto iz V. P. Potemkin, *Historija diplomatije*, Zagreb, 1951, 78.

² Poslanici su određivani za svaku misiju posebno, pri čemu je na sastav i brojnost uticao i rang onoga kome se poslanstvo šalje. Obično su svečana poslanstva imala dva ili tri poslanika. Zanimljivo je da su u početku obično birani iz redova vlastele i višeg klira, ali je kasnije došlo do promjene te se bilježe i oni koji su se iz nižih društvenih redova istakli i zauzeli važno mjesto u diplomatiji. *Enciklopedija Jugoslavije* 3, Zagreb, 1984, 469 (Sima Ćirković); Anto Babić, *Diplomatska služba u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo, 1995, 63; *Лексикон српског средњег века*, приредили Сима Ђирковић и Раде Михаљчић, Београд, 1999, 538 (Сима Ђирковић).

³ U literaturi se upotrebljava terimin „oblasni gospodar“ koji ne postoji u srednjem. Upotreba termina „oblast“ u izvorima označava nečiju upravu (posjedovanje) ili vlast, a ne teritoriju kako se danas razumijeva. Vidi: *Лексикон српског средњег века*, приредили Сима Ђирковић и Раде Михаљчић, Београд 1999, 457 (Синиша Мишић). S druge strane, termin „oblasni gospodar“ je toliko prihvaćen u istoriografiji da sam se odlučio na taj, više navedeni, naslov, kao i na njegovo korištenje na više mjesta u samom tekstu.

i iskustvu. Stoga je odluka koga i koliko njih poslati u misiju, u velikoj mjeri zavisila od važnosti pregovora, od toga da li ona sadrži jedan ili više zadataka koje treba obaviti. Različite namjene misija uslovljavale su sastav i brojnost poslanstava, te su se tako razvrstavali poslovi prema pojedinim diplomatama. Prirodno je da su se, uslovno govoreći, lakši diplomatski poslovi povjeravali osobama koje su bile na početku svoje diplomatske karijere, dok su oni teži bili u nadležnosti provjerenih diplomata. Pitanjima njihovog angažovanja srodna su ona koja se odnose na krug osoba koje učestvuju u pregovorima, kao i „pripremanje terena“ za buduće pregovore, te sve to zaslužuje posebnu obradu u okviru ovog rada. Zbog bolje preglednosti ova će pitanja biti posebno obrađena.

Razvrstavanje poslova prema diplomatama

Povjeravanje poslova pojedinim diplomatama, odnosno njihovo različito vrednovanje i razvrstavanje, primjetno je već u diplomatskoj službi hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Tako je on manje značajne poslove u Dubrovniku povjeravao svom *slugi* Ratku Mišanoviću, dok je istovremeno vođenje važnih pregovora u Zadru prilikom dolaska admirala Aldemariska povjerio brojnom poslanstvu na čijem se čelu nalazio njegov brat knez Vojislav⁴. Koliko se može utvrditi, najvažniji poslovi u diplomatiji hercega Hrvoja bili su u nadležnosti skadarskog arhiđakona Teodora, koji je između ostalog, svojim posredovanjem doprinio prodaji Klisa i Ostrovice Mlečanima⁵. U njegovoj službi

⁴ Čini se da je područje djelovanja *sluge* Ratka uglavnom bio Dubrovnik gdje se pominje više puta u periodu od 1400. do 1403. godine. S druge strane, dogovor s napuljskim admiralom bio je itekako važan Hrvoju pošto je od toga zavisilo ostajanje tvrđava u okolinu Zadra koji je u pozno ljeto 1403. i dalje priznavao vlast kralja Žigmunda. Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Zagreb, 1902, 148; A. Babić, *Diplomatska služba*, 95.

⁵ Krajem 1410. U tvrđavi Ključ sankcionisan je čin ustupanja tih mjesta pečatom vojvode Sandala i banice Anke, da bi ugovor konačno bio potisan u Zadru 13. aprila 1411, a predviđao je i njihovo pravo na Skradin. Dio u kome se pominje sam čin ustupanja glasi: *reverendus vir dominus Theodorus arhidiaconus Bosinensis procurator et procuratio nomine magnifici domini Sandali Bossine vaivode supremi nec non magnifice domine domine Anne ... et pro domina Catherina consorte prefati magnifici domini Sandali ... de qua*

bio je i Dubrovčanin Mihailo Kabužić čijim se uslugama koristio početkom 1413. kada su vođeni pregovori s Dubrovčanima oko nekih spornih pitanja⁶. Mnogo važnije od te bila je Kabužićeva misija u proljeće 1414. godine, kada je išao u Jedrene i uspio obezbijediti tursku pomoć za svog ugroženog gospodara⁷.

Slično, ako ne i identično, bilo je i u diplomatskoj službi vojvode Sandalja Hranića Kosače. Primjera radi, on je u proljeće 1405. godine, angažovao svog *slugu* Vukana za neke finansijske poslove u Dubrovniku. Međutim, on ih nije obavio kako je to od njega očekivao gospodar, te se njegovo ime više ne sreće u sačuvanoj građi⁸. Sasvim drugačija situacija bila je sa Pribislavom Pohvalićem, kome je Sandalj povjeravao vođenje mnoštva, često veoma različitih, poslova. Bez obzira na njihovu prirodu, on ih je gotovo sve, koliko je bilo u njegovoj moći, uspješno obavljao⁹. Ponekad oblasni gospodari

de rati habitioe promittentes, ut de procuratione patet, patentibus literis dictorum domini vaivode et domine Anne socrus eius, datis in castro Cluz anno nativitatis dominice 1411, XXVIII mensis decembris in lytera sclavonica appensione ipsius domini Sandali et domine Anne duorum eorum sigillorum munitis, habens ad hoc factum speciale mandatum. Sime Ljubić, Listine o odnošnjih južnoga Slavenstva i Mletačke Republike VI, Zagreb, 1880, 147-149; Dubravko Lovrenović, Kako je bosanski vojvoda Sandalj Hranić došao u posjed Ostrovice, Radovi Zavoda za povijest 19 (Zagreb, 1986) 235.

⁶ Problem u međusobnim odnosima predstavljala je njegova palata u Dubrovniku koju je ustupio na korišćenje upravo Kabužiću, što je bilo neprihvatljivo po dubrovačkim zakonima, kao i pitanje hercegovih dijelova u Slanskom primorju. Јелена Мргић Радојчић, *Доњи Крају – Крајина средњовековне Босне*, Београд, 2002, 97.

⁷ Већ у мају исте године биле же се три турска одреда који пустоше по Босни и Хрватској. Сима Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд, 1964, 242; А. Бабић, *Дипломатска служба*, 42; Ј. Мргић Радојчић, *Доњи Крају*, 93.

⁸ У Дубровнику је потрошио 600 перпера за што није имао ваљано покриће. Sandalj је тражио његово изручење, али су се власти Општине позивале на своје гостопримство, те су odbиле Kosačin заhtjev. Oni су Vukana branili ističući његове riječi: *istina, bio sam ostavio kod Nikulina dvjesto i pedeset perpera, i za to mu je, napisavši, poslao cijeli račun, a od ostaloga što je kod njega bilo, potrošeno je upravo na vaše potrebe. Još su mu kao znak dobre volje na kraju poslali i vojničkog konja koga je navodno bio otuđio.* Раде Поповић, *Писмо Дубровчана војводи Сандаљу Хранићу (1405, јун 10)*, Грађа о прошлости Босне 3 (2010) 119.

⁹ Poslove је водио у Дубровнику и Венецији. Oni су се односили на политичка

nisu imali na raspolaganju vodeće diplomate ili možda nisu imali dovoljno povjerenja u njih kada se radilo o važnim misijama, te su članove svoje porodice slali u njih. Tako je Sandalj u proljeće 1411. godine, poslao brata Vuka kralju Ladislavu, pretendentu na ugarsku krunu, tražeći pomoć, ali je ovaj bio suviše zauzet da bi išta mogao učiniti¹⁰. Zanimljivo je razvrstavanje poslova koje je učinio Sandalj tokom 1413. godine, kada u više navrata šalje Pribislava Pohvalića u Dubrovnik, dok kneza Aleksu Paštrovića upućuje kao poslanika Balši III¹¹. Kao da se nešto kasnije situacija u tom pogledu mijenja, pošto se Pribislavu daju sve važniji i teži poslovi koji zahtijevaju beskrajno povjerenje gospodara, kao što je bio slučaj sa kupovinom posjeda u Župi dubrovačkoj¹².

U razvrstavanju poslova u diplomatskoj službi vojvode Sandalja, vremenom je najbolje prolazio upravo Pribislav Pohvalić, koji je odigrao važnu ulogu u pregovorima oko ustupanja Kosačinog dijela Konavala Dubrovniku¹³. Njegov angažman u važnim misijama nastavio se i kasnije poput odlaska u Veneciju početkom 1422. godine¹⁴. Potkraj 1423. godine, Pribislav, kao vodeći diplomata vojvode Sandalja, vodio je važne pregovore, te je umjesto njega Kosača

pitanja, prenošenje informacija i poruka, nabavke, imovinska pitanja, zakup carina i druge finansijske transakcije. Esad Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo, 2009, 382.

¹⁰ Prethodno su Žigmundove trupe u aprilu dominirale Bosnom, a već u maju u Dubrovniku se čulo da su vodeći velikaši u zemlji nudili pregovore za mir. Владимир Ђоровић, *Хисторија Босне*, Бања Лука – Београд, 1999, 406.

¹¹ U jednoj od tih misija novčane prirode u Dubrovniku, uz ime Pribislava bilježi se i Dmtar krstjanin. Медо Пуцић, *Споменици српски II*, Београд, 2007², 64-66; Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма I-1*, Београд, 1929, 362; A. Babić, *Diplomatska služba*, 100.

¹² Kupljeni posjedi vrijedili su 3000 perpera. Novac za to su od dubrovačke vlade preuzeli Pribislav i Teodor Prodanelić, jedan od Dubrovčana u koje je Sandalj imao najviše povjerenja. E. Kurtović, *Sandalj*, 229.

¹³ Već u januaru 1419. on je boravio u Dubrovniku pregovarajući s vlastima o tome, da bi po zaključenju posla krajem juna iste godine pisao povelju o ustupanju ove plodne župe. A. Babić, *Diplomatska služba*, 83.

¹⁴ U instrukciji dubrovačkim poklisarima od 30. januara te godine, između ostalog stoji: *Pribissauo Poqualiza et Thommas Copigh ambasiadori de voyuoda Sandaglia et Hostoya loro compagno i qualli vengono a Venesia per fazende del dicto loro signor*. E. Kurtović, *Sandalj*, 446.

u Dubrovnik poslao Grupka Popovića zbog novčanih poslova¹⁵. Vojvoda Radoslav Pavlović, kada je poslije dugotrajnog pregovaranja konačno želio da sklopi pogodbu i ustupi svoj dio Konavala, krajem novembra 1426. godine, poslao je svoje vodeće diplomate na čelu s Brailom Tezalovićem u Dubrovnik, da to na djelu i učine¹⁶.

Nakon što je Radoslav ustupio Dubrovčanima svoj dio Konavala, došlo je do izvjesnog smirivanja napetosti u dubrovačkom zaleđu. Tada je najvažnije pitanje postalo prodaja drijevske carine, a za Sandalja nije bilo dileme koga da odredi za te pregovore – bio je to njegov najbolji diplomata Pribislav Pohvalić¹⁷. Čak su i tajni poslovi bili u nadležnosti Pribislava Pohvalića. Naime, kada je Sandalj čuo po kojim je parametrima Radoslav prodao svoj dio Konavala, on je bio nezadovoljan, a Dubrovčani, da bi ga smirili, odlučili su da počaste Kosaču i njegovu ženu s priličnom novčanom svotom. Posao preuzimanja novca i čuvanje tajne oko toga, vojvoda Sandalj je prepustio Pribislavu, što je ovaj uspješno obavio¹⁸.

¹⁵ Njegov boravak u Dubrovniku bilježi se u drugoj polovini decembra te godine, što se vidi iz Sandaljeve potvrde od 27. tog mjeseca u kojoj se između ostalog ističe kako poslahý k mnogo po~ténoi òp}ini, vlastélomý dúbrova~cámý slúgú na{éga, diètè úkú}nè Grúpka, potrãbúõ}i aspri na{é ... primihý po ré~énomý Grúpkú aspri vsé, kú bilé ú zapisãhý nihý i na{ihý postaléné ú vlastélú ré~énihý. Franz Miklosich, *Monumenta Serbica*, Viennae, 1858, 329.

¹⁶ Poslije kraćih pregovora postignut je konačni dogovor i moglo se pristupiti pisanju i razmjeni povelja što je učinjeno posljednjeg dana te godine. Владимир Торовић, *Како је војвода Радослав Павловић продавао Дубровчанима Конавље (1423-1427)*, Годишњица Николе Чупића 36 (1927) 104; Pavo Živković, *Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu 9-1 (1973) 45

¹⁷ Pregovori između Pohvalića i Dubrovnika počeli su krajem jula 1428. Sandaljev diplomata tvrdio je da njegov gospodar iz svog dijela carine izvlači 1420 dukata. Iako su Dubrovčani znali da nije tako, pravili su se da im to odgovara, a svojim poslanicima su davali instrukcije da pristanu i na 1600 dukata što je na kraju i prihvaćeno kada je ugovor sklopljen u oktobru te godine. Ђуро Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево, 1987, 128.

¹⁸ Oni su juna 1429. Sandalju poklonili 2000 dukata, a njegovoj ženi Jeleni 1000. Iako je Pribislav pokušao da taj novac stavi na kamatnu oplodnju nije uspio, već je ostao u Dubrovniku kao vojvodina ušteđevina koju je mogao podići kad god je to želio. Dubrovčanima je bilo samo bitno da za to nikada ne sazna Radoslav, ali nisu uspjeli u toj namjeri. Kao pokriće za boravak u Dubrovniku Pohvaliću je poslužilo podizanje dijela Sandaljevog depozita 15. jula. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 356-359; E. Kurtović, *Sandalj*, 290.

Dok je te poslove u Dubrovniku obavljao Pribislav, pojavio se problem oko graničnog pojasa između Konavala i Dračevice. Kao predstavnike u tom sporu, vojvoda Sandalj se odlučio na angažovanje svojih vazala knezova Tome Čemerovića i Rajka Pripčića Mrđenovića, da s dubrovačkim predstavnicima riješe taj spor, što se uskoro i desilo¹⁹. U vrijeme Konavoskog rata (1430-1432/33), kada je postojala mogućnost saveza Sandalja, kralja Tvrtka II i Dubrovnika protiv Pavlovića, Kosača je uputio Pribislava Pohvalića na dvor despota Đurđa Brankovića²⁰. S druge strane, vojvoda Radoslav je za vrijeme tog rata najviše povjerenja imao u diplomatske sposobnosti kneza Ostoje Paštrovića, te ga je u nekoliko navrata slao na Portu ili u Dubrovnik gdje je dolazio turski emisar da vidi ko je u pravu u tom sukobu. Paštrović je pri tome trebao dokazati vojvodino pravo na Konavle, i eventualno dobiti pomoć sultana da što lakše zavlada tom teritorijom²¹.

¹⁹ U septembru 1428. oni su se sastali u Prijevoru sa dubrovačkim poklisarima Petrom Lukarevićem i Petrom Bunićem. Dogovoreno je da se obrazuje porotni sud sa 24 porotnika koji će većinom glasova riješiti kuda ide granica, na taj način da njihovu odluku ne mogu osporiti ni Sandalj ni Dubrovnik. Do kraja septembra sav posao je bio okončan: *de franchando ser Petrum de Lucari et ser Petrum de Bona oficiales qui fuerunt in Canali cum ambaxiatores Sandagl pro decisione litis confinium et de regraciando sibi*. DAD, Cons. Rog. IV, 70' (30. IX 1428); Preuzeto iz E. Kurtović, *Sandalj*, 282; Радослав Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века*, Гласник СКА 66 (Земун, 1926) 45.

²⁰ Prethodno se čulo za neuspjeh misije Ostoje Paštrovića na Porti. Sandaljevu želju za savezom pojačala je i lična uvreda pošto je njegovu sinovicu Teodoru, Radoslav otjerao sa svog dvora. Plan je bio da Pohvalić na putu do despota svrati do kralja, što je i učinio, ali se pokazalo da kralj odustaje od saveza zbog bojazni od gubitka Trebinja s Lugom. V. Ćorović, *Historija Bosne*, 439.

²¹ Tako se Paštrović pominje za vrijeme Ali-begovog boravka u Dubrovniku. Uz njega je tada kao drugi izaslanik Pavlovića bio knez Budislav Bogavčić. Mini samit su prisustvom pojačali ugarski poslanik Stefan Biškelji i Sandaljev Pribislav Pohvalić. I na Porti, ali i u Dubrovniku, Paštrović je na različite načine, obično nedopuštene zbog korišćenja falsifikata, pokušao dokazati stav svog gospodara da su Konavli samo založeni, ali ne i prodati. A. Babić, *Diplomatska služba*, 97, 100-101; Љубо Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, Историјски гласник 1-2 (1981) 81; Драги Маликовић, *Павловићи и Турци*, Зборник радова са Научног скупа Земља Павловића – средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево, 2003, 184, 186-187; Ђуро Тошић, *Босански „лутајући витезови“ Паштровићи*, Историјски часопис 58 (2009) 165.

Problemi su mogli nastati onda kada oblasni gospodar nije mogao rapolagati sa svim svojim diplomatama zbog odsutnosti. Vjerovatno je u takvoj situaciji bio Radoslav Pavlović kada nije mogao uputiti kneza Ostoju Paštrovića, već je s turskim poslanikom poslao manje poznatog diplomatu župana Sanka Bogavčića, koji se nije proslavio²². Kada su njegovi planovi propali i kada diplomatija Ostoje Paštrovića više nije pomagala, Pavlović se okrenuo Brailu Tezaloviću i Radiću Ozrisaljiću, čijim se uslugama koristio da što lakše utvrdi mir sa Dubrovnikom. Već 2. maja 1431. godine bilježi se dolazak Braila Tezalovića u Dubrovnik²³. Po zaključenju mira Radoslav je uputio Aleksu Paštrovića i Budislava Bogavčića na kraljev dvor gdje su kod kralja Tvrtka II pokušali ishoditi potvrdu mirovnog ugovora, šta je bilo učinjeno početkom marta 1433. godine²⁴.

Vojvoda Stjepan Vukčić Kosača nastavio je politiku svoga strica Sandalja, što se vidi i po angažovanju istih kvalitetnih diplomata u misijama u prvim godinama njegove samostalne aktivnosti. Tako je on svoju dvojicu najboljih diplomata, Pribislava Pohvalića i Grupka Popovića, uputio u Veneciju u proljeće 1436. godine, da se tamo izbere za njegovo pravo za kućom i dohotkom iz Kotora²⁵. Nakon Brailove smrti, vodeći diplomata vojvode Radoslava postaje Ivaniš Hrebeljanović, koji se pominje krajem oktobra 1439. godine u Dubrovniku gdje je nudio Republici na prodaju Trebinje, ali

²² Bilo je to u kritičnim momentima rata kada je u Dubrovnik dolazio turski emisar. Znajući šta će saznati u Dubrovniku, Radoslav ga je zadržao što duže na svom dvoru i ko zna kada bi ga pustio da njegov plan nije omeo Sandalj slanjem svog poslanika Pavloviću. Prilikom čitanja povelja ispostavilo se da je ona Radoslavljeva čist falsifikat, na što Sanko nije imao konkretan odgovor. Ćiro Truhelka, *Konavoski rat (1430-1433)*, GZM 29 (1917) 174.

²³ Njihovo posredovanje postaje češće od proljeća 1431. godine, pa sve do kraja rata u jesen 1432. Brailo je tu istupao istovremeno kao Radoslavljev poslanik, ali i kao posrednik, čije su usluge bile tim cijenjenije jer se u prethodnim događajima nije kompromitovao. Ć. Truhelka, *Konavoski rat*, 190; A. Babić, *Diplomatska služba*, 97; Pavo Živković, *Radić Ozrisaljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu 13 (1977) 312.

²⁴ Među svjedocima povelje kojom je kralj potvrdio mir pomenuta su obojica poslanika Pavlovića. Ć. Truhelka, *Konavoski rat*, 205-206.

²⁵ To se pokazalo kao dobra mjera pošto je Sinjorija potvrdila njegova prava u Kotoru. A. Babić, *Diplomatska služba*, 85, 89-90.

Dubrovčani nisu bili previše zainteresovani²⁶. Početkom maja 1440. Radin starac i knez Vukman Jugović dolazili su u Dubrovnik da regulišu pitanje poklada za svog gospodara vojvodu Stjepana²⁷.

U diplomatskoj službi vojvode Stjepana početkom 40-ih godina XV vijeka, Grupku Popoviću, kao iskusnom diplomati, pridružio se Vlatko Pohvalić. Ovaj tandem diplomata bilježi se avgusta i septembra 1440. godine u misiji u Veneciji, gdje je ostvario polovične rezultate²⁸. U diplomatskoj službi Kosača tada se pojavljuje i knez Đurađ Čemerović koga gospodar šalje februara 1444. godine na dvor kralja Alfonsa radi sklapanja saveza²⁹. Jedna od najvažnijih misija koju je vojvoda Stjepan poslao, bila je ona iz ljeta 1445. godine, kada je trebao zaključiti mirovni ugovor s Venecijom. Pored pomenute dvojice diplomata u njoj su učestvovali još dvojica, Ivan Vardić i Đurađ Čemerović, od kojih je ovaj potonji u kasnijem periodu bio jedan od važnijih diplomata Kosača³⁰. Zanimljivo da je samom potpisivanju

²⁶ Samo su se interesovali kakva ima ovlašćenja od svog gospodara za te pregovore. I oni su bili svjesni nesigurnosti Radoslavljeva položaja koji je svakog časa mogao izgubiti taj grad, samo ako bi Stjepan povratio tursku naklonost. Đuro Tošić, Ђуро Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд, 1998, 112, 125, нап. 136.

²⁷ Iz vojvodine potvrde od 7. maja saznaje se kako oni (pored sebe navodi i svoje sinove) poslamo ú slavni gradý Dúbrovníký ka mnogoð po~ténomú knézú i vlastélomý i svoi òp}jnä dúbrova~koi po~ténoga mú`a gosppodina Radina starca i knéza Vúkmana Őgovi}a na{é poklisaré ... i da{é namý své postavé òðý svähý poklada òstataký ðo è bið postavio mnogoð po~ténòð spoménútýè roditelý ni slavni véliki voévoda gospodiný Sandalý. Павле Каранотвртковић, *Србски споменици*, Београд, 1840, 224-226.

²⁸ Oni su početkom avgusta boravili u Dubrovniku odakle su poslije 9. avgusta krenuli put Mletaka. Tamo su bili sigurno do 13. septembra, kada im je Sinjorija saopštila odgovor kojim su ih odbili za Kotor i pomoć protiv bana Petra Talovca, ali su obećali da će protjerati sa svoje teritorije one bjegunce koji rade protiv njihovog gospodara koga će istovremeno preporučiti kod Turaka. A. Babić, *Diplomatska služba*, 86-87.

²⁹ Tom prilikom on je naveden kao conte Georgio. A. Babić, *Diplomatska služba*, 88.

³⁰ Teško je reći kakvu su ulogu pojedinačno imali u tim pregovorima. Prema Anti Babiću, Popović i Pohvalić bili su stručna lica iz vojvodine diplomatske službe, dok su druga dvojica bili predstavnici dvora i vlastele. Jedino što je sigurno jeste da je mirovni ugovor pisan 21. avgusta, da bi dva dana kasnije bio predat diplomatama Kosača. A. Babić, *Diplomatska služba*, 87-88; Imajući u vidu sve dosad saopšteno, Babićevo viđenje te misije teško se može održati.

mirovnog ugovora prisustvovao i kasnije poznati hercegov diplomata Pribislav Vukotić, vjerovatno kao svjedok samog čina³¹. Za Stjepana je tada postalo važno održavanje dobrih odnosa sa Republikom, čime se može protumačiti odlazak Grupka Popovića u Veneciju početkom 1446. godine³².

Kao da je krajem te decenije postojala izvjesna specijalizacija poslova među diplomatama Kosača. Dok su se politički i novčani poslovi povjeravali drugim diplomatama, dotle su trgovački poslovi hercega u to vrijeme bili gotovo isključivo u nadležnosti jednog čovjeka – Pribislava Vukotića³³. Krajem 1450. i početkom 1451. godine, kada su dubrovački poslanici pratili hercega Stjepana s namjerom da se kroz pregovore riješe nagomilanih problema, on nije želio s njima da pregovara lično, već je za to odredio trojicu svojih diplomata: Radina *gosta*, Vukmana Jugovića i Radivoja Šiglicu³⁴.

Sa stanovišta ovog pitanja zanimljiv je slučaj iz proljeća 1451. godine, kada se herceg Stjepan suočio sa situacijom da je istovremeno morao slati svoje poslanike na više strana, zbog početka rata protiv Dubrovnika. Odlučio se da u Veneciju pošalje čak trojicu diplomata: Pribislava Vukotića, Ivana Vardića i Đurđa Čemerovića, dok je na Portu poslao Ivana Vlahovića³⁵. Diplomacija za vrijeme ovog rata

³¹ Na to upućuju imena drugih prisutnih osoba pri tom činu. Oni su se vjerovatno svojim poslovima sasvim slučajno zatekli u gradu na lagunama što je iskorišćeno za ovaj vid aktivnosti. A. Babić, *Diplomatska služba*, 91.

³² U to vrijeme odnosi Kosače i kralja Tomaša bili su nešto lošiji, ali se time ne bi mogla objasniti Grupkova misija, koliko održavanjem što boljih odnosa s Republikom. Pejo Čošković, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443-1446*, Banja Luka, 1988, 94.

³³ On je oktobra 1446. slao crvac u Firencu, dvije godine kasnije izvezio ga je iz Dubrovnika, sigurno za Italiju. Početkom 1449. bilježi se novo slanje crvca za Italiju, kao i septembra iste godine. Krajem 1450. javlja se isti vid njegove djelatnosti, kao i u kasnijem vremenu, istina rjeđe, po završetku rata protiv Dubrovnika. *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд, 1964, 138.

³⁴ Iako su dubrovački poslanici pratili hercega kroz Trebinje, Kosman, Hoću, sve do Sokola, to nije pomagalo njihovim trgovcima koji su redovno bivali pljačkani. Љубомир Јовановић, *Ратовање херцега Стјепана с Дубровником 1451-1454*, Годишњица Николе Чупића 10 (1888) 106.

³⁵ Pomenuta trojica su u Veneciji tokom maja te godine nastojali dobiti mletačku podršku za rat protiv Dubrovnika, dok je Vlahović isto to pokušavao kod sultana. Sigurno je da je Kosači bilo poznato kakav je neuspjeh pretrpio vojvoda Radoslav dvije decenije ranije, upravo zbog diplomatske nepripremljenosti

pruža dovoljno materijala za obradu ove teme. Na početku rata, manje značajne pregovore herceg povjerava Radivoju Šiglici, dok one kasnije, koji su na kraju i doveli do mira, vodi njegov glavni diplomata Radin *gost*³⁶. Po završetku rata, bilježi se misija Pribislava Vukotića na napuljskom dvoru početkom aprila 1455. godine³⁷. Narednih nekoliko godina Vukotić se često pominje u trgovačkim poslovima koje obavlja za potrebe svog gospodara, a čije je odredište obično bila Italija³⁸.

Razvrstavanje poslova prema diplomatama može se pratiti i na primjeru pojedinih diplomata poput Radiča Grupkovića, sina Grupka Popovića. I dok mu se u početku povjeravaju manje važni poslovi³⁹,

za rat protiv Republike. A. Babić, *Diplomatska služba*, 91; Сима Ћирковић, *Почтени витез Прибислав Вукотић*, Зборник ФФ у Београду 10-1 (1968) 267; Буру Тошић, *Прилог проучавању Доњих Влаха у источној Херцеговини*, Зборник за историју Босне и Херцеговине 4 (2004) 93-94.

³⁶ Šiglica je u ljeto 1451. godine, dogovorio razmjenu zarobljenika. U finišu pregovora, herceg je u velikoj mjeri poslove oko toga prepustio Radinu gostu. Najviše problema bilo je oko carina i tačke vezane za turskog cara. Kada je to bilo rješeno, moglo se pristupiti pisanju povelje 10. aprila u Novom, koju su potom Radin gost, vojvoda Ruđer Divčić i Pokrajač donijeli u Dubrovnik. Љ. Јовановић, *Ратовање*, 131-132; Ćiro Truhelka, *Testament gosta Radina. Prinos patarenskom pitanju*, *GZM* 23 (1911) 363; Љ. Јовановић, *Ратовање*, 131-132;.

³⁷ Dana 5. aprila, kralj Alfons je poslao Stjepanu pismo u kome saopštava o prethodnom hercegovom pismu koje mu je donio *per nobilem et egregium militem comitem Pribislavum*, koji je uz pismo hercegu prenio i kraljeve usmene poruke. Vukotić je kralju javio o ženidbi hercega i njegovih sinova, te ga je pitao oko njegovih planova vezanih za mir ili primirje s Turcima. Ћирковић, *Прибислав Вукотић*, 268.

³⁸ Izvazio je crvac u Apuliju, trgovao s Firencem i pregovarao s tamošnjom vladom da se roba namijenjena za ličnu upotrebu hercega oslobodi plaćanja carine, zatim je prodavao hercegovo srebro u Veneciji. Jedini izuzetak bila su dva odlaska u Dubrovnik, od 1455. do 1457. godine, zbog podizanja novca uloženog na dobit. С. Ћирковић, *Херцег*, 243; С. Ћирковић, *Прибислав Вукотић*, 267; A. Babić, *Diplomatska služba*, 92.

³⁹ U pitanju su bili novčani poslovi kao onaj prvih dana jula 1450. kada je u hercegovo potvrdi navedeno kako primismo *odý mnogo po-ténoga knéza i vlastéò dúbrova~cihý a s nařimý listomý várovanimý i s nařomý pé~atiõ zakonomý po nařihý vlastélihý i poklisarihý po knézú Radivoõ Cicini}ú i po Radi~ú Grúbkovi}ú ·t~· dúkatý zlatihý, koi dúkati ésú odý dobitiã odý {éstý tisú} ý, koé dúkaté éstý postaviò gospodiný voévoda Sandalý ú komúný dúbrova~ki na dobitié na pétý po kéntary. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 441-442.*

u kasnijem periodu, a posebno potkraj šeste decenije XV vijeka, dobija izuzetno značajne misije. Jedna takva bilježi se u ljeto 1457. godine, kada je sa Hrebeljanom Dabišićem išao na napuljski dvor u pokušaju pravljenja saveza za zajedničku borbu protiv Osmanlija⁴⁰. Ipak, najveći broj njegovih misija bio je vezan za Dubrovnik, gdje je obično sam podizao konavoski dohodak ili dobit na uloženi novac⁴¹.

I u posljednjim godinama života herceg je pazio kako raspoređuje posao među svojim diplomatama, te, primjera radi, važne pregovore poput onih o zakupu Drijeva povjerava Radinu *gostu* i Pribislavu Vukotiću, dok obične, takoreći kurirske poslove, oko podizanja novca na dohodak ili dobit u Dubrovniku obavljaju manje poznate diplomate⁴². Vukotiću se osim toga povjeravaju važne misije u Veneciji 1462, 1463. i 1466. godine⁴³. Nakon hercegovе smrti, njegovi sinovi Vladislav i Vlatko, svoje diplomate uglavnom angažuju u novčanim poslovima, odnosno podizanju dijelova Stjepanove

⁴⁰ Moguće da je i prije toga bio u jednoj misiji na dvoru kralja Alfonsa. Bilo je to sredinom oktobra 1450. godine, kada je zabilježeno da su na napuljskom dvoru boravili *Niladenus et Radiz*, kao hercegovі посланци, iza čega se možda krije Radič Grupković, dok je ovaj drugi vjerovatno neki Miladin. Misija iz 1457. imala je i konkretan značaj, pošto je njome herceg pokušao od svog seniora dobiti nešto vojne pomoći za borbu protiv Turaka. A. Babić, *Diplomatska služba*, 90; Boris Nilević, *Posljednji Pavlovići – Bosna sredinom XV stoljeća*, (neobjavljeni magistarski rad), Beograd, 1977, 82, nap. 65; Доступније издање рада објављено је у часопису *Historijska traganja* 5, који је објављен 2010. године.

⁴¹ Izuzetak u tom pogledu predstavlja 1457. godina, kada je u grad podno Srđa dolazio s Mitošem Curićem. Oni su tada dobili 995 perpera, dio za konavoski dohodak, a ostatak kao dobit na uloženi novac. Već sljedeće godine sam Radič je podigao 829 perpera. P. Živković, *Radič Ozrisaljić*, 317-318.

⁴² Prva dvojica se pominju u proljeće i kasnu jesen 1462. godine, kada su nudili drijevski trg na otkup dubrovačkoj vladi. Početkom februara 1464. godine, u Dubrovnik po 300 dukata od dobiti za hercega dolaze dijak Sanko i Pribislav Popović. U istom poslu početkom decembra 1465. godine, pominju se Tvrdislav, Radoje Srđević i dijak Radoje Dobrišević. P. Karanotvrtković, Радое Срђевић и дијак Радое Добришевић. П. Каранотвртковић, *Србски споменици*, 252; С. Ђирковић, *Прибислав Вукотић*, 264.

⁴³ Iako njegovo ime nije pomenuto ni u novembru 1462, ni februara i novembra 1463, vjerovatno se radilo o njemu jer se u ispravi mletačke vlade od 4. septembra, kojom je dobio njihovo građanstvo, navodi da je u posljednje vrijeme dolazio u njihov grad. Nove misije bilježe se februara i marta 1466. godine. A. Babić, *Diplomatska služba*, 92.

ostave⁴⁴. Najvažnija misija u tom poslu, ona iz jula 1470. godine, kada je podignut sav preostali očevo *poklad* za hercega Vlatka i kneza Stjepana, povjerena je ipak onim ljudima u koje je imao najviše povjerenja, a to su bili Đurađ Čemerović, Radič Grupković i Radivoj Bogdanović⁴⁵.

Novina u odnosu na ranije vrijeme jeste sve češće angažovanje Radivoja Bogdanovića koji je na taj način postajao sve značajniji u diplomatskoj službi Hercegovića. U prilog tome ide i njegova misija, u kojoj su uz njega bili Ivan Desisalić i *dijak* Radovan u Foči, početkom februara 1472. godine, kada su pokušali pred sandžak-begom dokazati pravo svog gospodara na ostrvo Posrednjicu⁴⁶. Pored njega, sve češće se sreće ime Trogirana Nikole Teste, koji se u diplomatskoj službi hercega Vlatka specijalizovao za misije u Veneciji⁴⁷.

⁴⁴ Pri tome se javljaju imena Ružira Divčića 1468, kao i 9. aprila iste godine Đurđa Čemerovića i Radiča Grupkovića, kada su odbijeni za novac koji su tražili, a slično su prošli 18. i 23. maja. U drugoj polovini septembra dijak Ivko dobio je 24 dukata koje je odmah dao Grguru Segedincu za misiju u Ugarsku. Prethodno je početkom juna podigao 1000 dukata s knezom Đurđem Čemerovićem. Početkom septembra sljedeće godine Radič Drakuljević i dijak Ivko, podigli su 500 dukata za hercega Vlatka. П. Каранотвртковић, *Србски споменици*, 298-299; Вељан Атанасовски, *Пад Херцеговине*, Београд, 1979, 42; Срђан Рудић, *Властела илирског грбовника*, Београд, 2006, 209.

⁴⁵ Nakon što su u Novi donijeli 8000 dukata, Vlatko je s bratom Stefanom izdao potvrdu 26. jula o njihovom prijemu. П. Каранотвртковић, *Србски споменици*, 303-305; Ћиро Труhelka, *Турско-словјенски споменици Дубровацке архиве*, Сарајево, 1911, 30-31.

⁴⁶ U tome nisu uspjeli pošto je Hamza-beg spor presudio u korist Dubrovčana koji su imali povelje kojima su dokazali svoje pravo. Jedino što su poslanici Kosača mogli reći jeste da su u Posredwici nekada pasle kobile Šimraka, hercegovog sluge. Иван Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд, 1952, 196; В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 76.

⁴⁷ Jednu takvu obavio je 1478. godine, kada je iznosio neka važna pitanja, među kojima je bilo i ono o hercegovom izmirenju sa Ivanom Crnojevićem. Pored ove bilo je i drugih misija. Praktično svake godine rominje se po jedno poslanstvo u kojem je učestvovao romenuti Testa. Иван Божић, *Млечани према насљедницима херцега Стевана*, Зборник ФФ у Београду VI-2 (1962) 116, 126-127.

Pojedinačne i višefunkcionalne misije

Iako je povremeno bio uključen u diplomatsku službu vojvode Hrvoja, knezu Raupu Dragoviću gospodar je povjerio početkom 1399. godine odlazak u Dubrovnik, gdje je za njega trebao obaviti više zadataka, između ostalog i izbor kuće⁴⁸. U julu 1404. godine, Hrvoje je u Veneciju uputio poslanstvo sa čak tri zadatka: da poruči da je Split kao i sva njegova oblast otvorena za mletačke trgovce, da javi vijest o zbacivanju kralja Stefana Ostoje i konačno, da zamoli držanje galija, barki i brigantina u okolini Splita⁴⁹.

Bilo je slučajeva u kojima se šalje višečlano poslanstvo iako je ono trebalo obaviti jedan zadatak. Tako je vojvoda Sandalj poslao svoje ljude u Dubrovnik gdje je trebalo da razjasne glasine da je Kosača bio umiješan u pljačku nekih dubrovačkih brodova na Jadranu⁵⁰. Nešto slično bilježi se početkom aprila 1410. godine, kada je herceg Hrvoje uputio poslanstvo u Veneciju s ciljem da saznaju mletačke namjere u pogledu njihovog vlasništva nad Dalmacijom, čime su Hrvatinićevi interesi uveliko bili pogođeni⁵¹.

Za razliku od te misije, ona koju je Sandalj uputio u proljeće 1412. godine u Veneciju, imala je mnoštvo različitih zadataka i sasvim sigurno da je to mogao obaviti samo pouzdan i iskusan diplomata. Šteta je što njegovo ime nije zabilježeno u savremenim izvorima, ali

⁴⁸ S njim je tada u Dubrovniku bio i kraljev logotet Stefan. Imali su obavezu primiti povelju kojom ih dubrovačka opština prima u red svojih građana, primiti zemljište u Primorju, i konačno izabrati kuću. Ovo posljednje bilo je najteže obaviti, ali je na kraju i taj posao bio uspješno zaključen. *O kući Hrvoja Vukčića Hrvatinića u Dubrovniku*, Историјски часопис 56 (2008) 354.

⁴⁹ Isti poslanik saopštio je kako su *velmože* na vlast doveli kralja Tvrtka II. Posljednji zahtjev pravdao je hercegovom brigom za sigurnost Splita. F. Šišić, *Hrvoje*, 186.

⁵⁰ Pljačku su izvršile napuljske lađe, što su vlasti Republike dovele u vezu s misijom Kosačinog poslanika skadarskog arhiđakona Teodora u Napulju. Čuvši za te glasine, Sandalj je bio odlučan da ih odbaci te je uputio poslanike u Dubrovnik. E. Kurtović, *Sandalj*, 177.

⁵¹ Tome je prethodila prodaja Dalmacije Mlečanima od strane kralja Ladislava 1409. Zbog toga je Hrvoje poslao u Veneciju ugledno poslanstvo, na čelu sa splitskim nadbiskupom. Odgovor koji su dobili, iako je bio umirujući, jasno im je ukazao da će Sinjorija zadržati svoja prava nad Dalmacijom stečena kupovinom. A. Babić, *Diplomatska služba*, 94.

bez obzira na to, zadivljuje količina posla koju je tom prilikom trebao obaviti u gradu na lagunama⁵². Moguće da je isti poslanik korišćen i u misiji 1413. godine, koja je takođe imala više zadataka, ali je njena suština bila vojna pomoć na moru koju je Kosača očekivao od Sinjorije⁵³. Veći broj zadataka imao je onaj bezimeni poslanik hercega Hrvoja koji je pohodio Veneciju početkom maja 1415. godine, među kojima se ističe traženje brodova za osvajanje Splita⁵⁴.

Sa stanovišta ovog pitanja, zanimljiva je misija koju je imao Grupko Popović, Sandaljev diplomata, početkom juna 1420. godine. On je tada bio upućen u Konavle, zajedno s dubrovačkim poslanicima, s ciljem smirivanja stanovništva koje se pod uticajem vojvode Radoslava počelo buniti⁵⁵. *Krstjanin* Vlatko Tumurlić i knez Bogdan

⁵² Prvo je bilo Sandaljevo izvinjenje što se priklonio kralju Žigmundu i čak otišao u Budim na svečanosti koje je ugarski vladar organizovao. Drugi zadatak se odnosio na polog u visini od 12 000 dukata, koji je dijelom pripadao i njegovoj tada već bivšoj ženi Katarini. Oni su odlučili da sačekaju dolazak poslanika banice Anke i Katarine da bi se taj problem riješio. Treće se odnosilo na garancije za Balšu III, s ciljem da zadobije mletačku milost i da se ubuduće održavaju među njima korektni odnosi. Stoga je uz Kosačine poslanike u Veneciji boravio i Balšin poslanik. Богумил Храбак, *Венеција и Сандаљ Хранић у његовом ширењу по Приморју почев од Херцег-Новог*, Бока 11 (Херцег-Нови, 1979) 208.

⁵³ Malobrojna Sandaljeva flota oko Novog tražila je pomoć mletačkog brodovlja, ali toj molbi nije udovoljeno. Drugi zahtjev odnosio se na bolji postupak mletačkih kapetana prema njegovim plovnim objektima. Zatim je tražio kupovinu galije, ali je u startu odbijen jer su mletački zakoni bili protivni takvoj mogućnosti. Posljednji zahtjev odnosio se na povrat stvari koje je za Božić prethodne godine slao Balši, a koje su oteli skadarski knez i kapetan, i ovo je Sinjorija bila spremna da prihvati. Uz to, njegov poslanik dobio je na zajam 2000 dukata ili da plati kakav dug ili da izvrši neku kupovinu. Б. Храбак, *Венеција и Сандаљ*, 211.

⁵⁴ Drugi zahtjev bio je da se Sinjorija zauzme za Hrvatinića kod napuljske kraljice Jovanke za istu stvar. Molio je da ga uzmu u obzir pri sklapanju mira s Žigmundom, a on im je zauzvrat nudio Omiš. Za razliku od poslanstva iz prethodne godine, Hrvoje je u ovom imao daleko agresivniji stav. Sima Ćirković, *Dve godine bosanske istorije (1414-1415)*, Istorijski glasnik 3-4 (1953) 32.

⁵⁵ Na zboru okupljenom narodu je govorio upravo logotet Grupko. Upozorio je prisutne na tursku opasnost koja je tim veća što se s njima povezuje Pavlović i da bi za sve bilo bolje da se smire i priklone dubrovačkoj vlasti. Р. Грујић, *Конавли*, 26.

Muržić, kao poslanici vojvode Radoslava, drugu polovinu februara i prve dane marta 1421. godine, proveli su u Dubrovniku, gdje su pregovarali s vlastima o političkim i ekonomskim temama⁵⁶. Po uspješno završenim pregovorima oko ustupanja Konavala, diplomate Pavlovića, Brailo Tezalović i Vukas Pribilović, zadržali su se nekoliko dana na dubrovačkoj teritoriji da prime 1000 dukata, koliko su trebali dati Radoslavljevoj ženi Teodori za pomoć u posredovanju⁵⁷.

Sandaljevo poslanstvo koje se bilježi u proljeće 1429. godine u Veneciji, pred sobom je imalo nekoliko zadataka koje je uspješno obavilo⁵⁸. Nekoliko mjeseci kasnije, tačnije početkom jula, Pribislav Pohvalić je u Dubrovniku imao da obavi čak četiri zadatka⁵⁹. Ponekad su vodeći diplomati oblasnih gospodara imali da obave samo po jedan zadatak. Primjera radi, treba navesti misije Grupka Popovića ili Pribislava Pohvalića kada su u Dubrovnik dolazili po novac na ime zakupa drijevskog trga⁶⁰. Čini se da je to za Pribislava bio izuzetak,

⁵⁶ S obzirom na dužinu pregovora njihova misija imala je više zadataka o čemu svjedoče dubrovački dokument od 18. februara, kao i odluka Vijeća umoljenih od 9. marta, kada je prihvaćen prijedlog ugovora i predan Muržiću da ga odnose Pavloviću na potvrđivanje. Pejo Ćošković, Krstjanin Vlatko Tumurlić i njegovo doba (1403-1423.), *Croatia Christiana periodica* 35 (Zagreb 1995) 42.

⁵⁷ Pored tih 1000, Brailo je dobio još toliko kao nagradu za svoj angažman tokom pregovora. P. Živković, *Brailo*, 45.

⁵⁸ Nažalost, ne znaju se imena tih poslanika, ali postoji mogućnost da je jedan od njih bio Pribislav Pohvalić. Oni su u Veneciji tražili isplatu kotorskog tributa koja je redovno kasnila, kao i da se njihovom gospodaru dodijeli kuća u Veneciji, što je bilo prihvaćeno jula iste godine. E. Kurtović, *Sandalj*, 293-294.

⁵⁹ U prvom zahtjevu, Sandalj i žena mu Jelena htjeli su 3000 dukata darovanih od vlasti Republike uložiti na dobit, ali je to odbijeno. Drugi zahtjev oko isplate konavoskog dohotka i dobiti na uloženi novac, iako za to još nije stigao rok, bio je prihvaćen. Treći zahtjev, koji se odnosio na vraćanje ljudi koji su prebjegli na dubrovačku teritoriju, oni su odbili, dok su za četvrti koji se odnosio na proširenje njegove kuće u Dubrovniku, oni prolongirali odluku, da bi ga odbili početkom novembra usvojivši prijedlog *de dando libertatem domino rectori et Minori consilio suo faciendi excusationem domino Pribisauo Poqualize ambaxiator Sandagl super petitione quam facit per domo qua est domum suam prout melius videbitur*. DAD, Cons. Rog. IV, 124' (8. XI 1429); Preuzeto iz E. Kurtović, *Sandalj*, 290-291, 294, nap. 1045.

⁶⁰ Tako je Grupku oktobra 1430. godine isplaćeno 500 dukata na ime druge rate u tom godišnjem zakupu, da bi Pribislavu krajem februara sljedeće godine bilo isplaćeno 1100 dukata za treću ratu druge godine zakupa i prvu ratu za treću i posljednju godinu ugovora. Grupku je krajem septembra 1433. godine

posebno kada se ima u vidu njegova misija iz sredine marta 1435. godine u Dubrovniku, gdje je imao da obavi veliki broj zadataka za svog gospodara. Zanimljivo je da se to desilo u vrijeme Sandaljeve smrti, te su ti poslovi automatski obavljani za njegovog sinovca i nasljednika Stjepana⁶¹.

Višefunkcionalne misije javljaju se u to vrijeme i u službi vojvode Radoslava Pavlovića. Tako je on uputio u Dubrovnik kneza Braila Tezalovića krajem 1436. godine, da vodi pregovore s vlastima oko prodaje kraja Površ, ali je on istovremeno obavljao posredničke poslove u vezi sa prodajom njegovog olova. Pored toga, pokušao je naplatiti konavoski tribut i kamate na uloženi 6000 dukata, ali ih nije dobio. Jedino što je postigao jeste dar u suknu u vrijednosti od 40 perpera koji je dobio od dubrovačkih vlasti⁶².

Slabije poznata osoba iz diplomatske službe Kosača Voihna, zajedno s Radinom *starcem*, početkom maja 1440. godine, došao je u Dubrovnik da javi da njegov gospodar neće doći u njihov grad, kao i da podigne dio Sandaljeve ostave⁶³. Četveročlano poslanstvo vojvode Stjepana dolazilo je u Dubrovnik početkom februara 1445. godine s dva zadatka, prvim da podigne dobit od uloženog novca, i drugim da pregovara o pograničnim problemima između Konavala i Dračevice⁶⁴.

isplaćeno 500 dukata, da bi 1100 dukata bilo isplaćeno Pribislavu krajem februara naredne godine, kako je to i predviđao ugovor o zakupu trga. Ђ. Тошић, *Дружева*, 129, 131.

⁶¹ Tada se Pribislav trebao pobrinuti za Sandaljevu imovinu koja se nagomilala u četiri različita depozita s različitim nijansama oporuke. Trebao je podići 300 dukata na ime dobiti na uloženi novac, regulisati podjelu zemlje u deceni Sandalja u Konavlima, regulisati dugovanja od zakupa olovne carine s Bojkom Nenkovićem i pokušati uložiti na dobit Jelin novac, što mu Dubrovčani nisu odobrili. E. Kurtović, *Sandalj*, 329-330.

⁶² U pitanju su bila potraživanja vojvode od braće Župana i Tome Bunića koji su prethodno prodali njegovo olovo. Oni su odgovorili tražeći isplatu duga od Braila koji je prema njima iznosio 100 perpera. Pregovori oko Površ nastavljani su i prvih dana sljedeće godine, ali bez ikakvih rezultata. Pavo Živković, *Brailo*, 51; P. Živković, Kreditno – trgovačke veze Braila Tezalovića sa Dubrovčanima, *Zgodovinski časopis* 34/3 (1980) 310.

⁶³ Dubrovčani su očekivali vojvodu toliko da su pripreme za njega bile u punom jeku. Jorjo Tadić, *Promet putnika kroz Dubrovnik u srednjem veku*, Turistički savez, 1939, 121.

⁶⁴ Kosačini poslanici bili su Radin starac, Vukašin Sanković, Vukman Jugović i dijak Radivoj. Ć. Truhelka, *Testament gosta Radina*, 360.

Krajem 1445. godine, pominje se misija poslanika Pavlovića Radiča Ozrisaljića, koji je imao više zadataka tom prilikom. Ne samo što je podigao novac, nego ga je ostavio u komuni na godišnju dobit, ali je obavio i druge poslove za svoje gospodare⁶⁵. Nakon hercegovе smrti većina diplomata ostala je u službi njegovih sinova Vlatka i Stjepana, za koje je obavljala novčane poslove u Dubrovniku. Tako je novembra 1466. godine, tročlano poslanstvo bilo u gradu podno Srđa, s namjerom da podigne novac od ostave i prenese neke usmene poruke od novog hercega⁶⁶. Kada je umro herceg Stjepan, Pribislav Vukotić je imao da obavi dva zadatka u Dubrovniku. Prvi je bio da donese testament u Dubrovnik, dok se drugi odnosio na prebrojavanje i mjerenje stvari koje su Dubrovčani primili u pohranu⁶⁷.

Diplomata vojvode Vladislava Kosače, Manojlo Kantakuzin, dolazio je u Dubrovnik tražeći zajam za svog gospodara, što je bilo prihvaćeno uz zalog njegovog dijela očeva nasljedstva⁶⁸. Hercegovim poslanici krajem oktobra 1477. godine, imali su da obave više zadataka u Dubrovniku. Pored podizanja novca od dohotka i prihoda s imanja u Zastolju, oni su razgovarali o nečemu što je prethodno poremetilo njihove odnose⁶⁹.

⁶⁵ Novac je bio od konavoskog dohotka za tu godinu. Nažalost, nisu pobliže poznati ti drugi poslovi koje je trebao izvršiti. P. Živković, *Radič Ozrisaljić*, 316.

⁶⁶ Dana 22. novembra, u Dubrovniku su u toj misiji zabilježeni Hrebeljan Dabišić, Radoje Krajčinović i *dijak* Vladislav. В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 33.

⁶⁷ On je tom prilikom prenio hercegovu poruku o uslovima otvaranja testamenta, dok je prilikom brojanja bio svjedok sa komornikom Radojem Krajčinovićem i dvojicom krstjana, Tvrdislavom i Čerjenkom. Vidi: С. Ђирковић, *Прибислав Вукотић*, 262; В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 29. Preko njega, Vlatko je podnio neku molbu, ali je bila odbijena. Mnogo važnije od toga jeste saznanje da su braća u to vrijeme bila u dobrim odnosima. Vidi: В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 72.

⁶⁸ Prvo mu je odobren zajam od 400, a zatim 12. januara i od 300 dukata, ali su slični zahtjevi 9. januara i 6. februara bili odbijeni. В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 36.

⁶⁹ To se vidi i po odgovoru Vlade Pavlu Vražiniću i Radiču Bogdanoviću poznatom i pod nadimkom *Oprovdа per pari referendo quod eum mordeat*. В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 113.

Sastav i brojnost poslanstava

Već je navedeno kako su važnija poslanstva u srednjem vijeku imala po više članova. Stoga nije izuzetak bila ni misija iz septembra 1403. godine, kada je u Dubrovnik stiglo tročlano poslanstvo bosanskog kralja i vlastele s mirovnom ponudom⁷⁰. U ljeto 1406. godine, kralj Tvrtko II, Hrvoje i Sandalj, uputili su tročlano poslanstvo kralju Ladislavu u Napulj radi potvrde bosanskih granica prema Ugarskoj. Tada su u Italiju putovali vojvoda Đurađ Radivojević, knez Vukac Hranić i vitez Toma, kao personalni izrazi svojih gospodara⁷¹.

Brojna poslanstva nisu bila karakteristična isključivo za važne političke misije. Ponekad se javljaju i u manje važnim finansijskim poslovima. Tako se krajem juna 1411. godine bilježi dvočlano Kosačino poslanstvo, koje je u Dubrovniku uzelo dio *ostave* i regulisalo novim listom šta je od nje ostalo⁷². Sličan posao obavilo je godinu i po kasnije tročlano poslanstvo vojvode Sandalja, njegove žene Katarine i majke joj banice Anke⁷³. Krajem oktobra i prvih dana

⁷⁰ Jedini po imenu poznati diplomata u toj misiji bio je *krstjanin* Vlatko Tumurlić, kasnije vodeći diplomata kneza Pavla Radenovića. U tim pregovorima on je igrao važnu ulogu, kao i dubrovački poslanik Pavao Gundulić o čemu svjedoči i hroničar Rastić. P. Čošković, *Krstjanin Vlatko*, 3, 21.

⁷¹ Iako je misija uspjela utoliko što je kralj potvrdio granice, pravna vrijednost toga bila je upitna zbog aktualnih Žigmundovih planova. Ono što je bilo značajnije jeste da je kralja i oblasne gospodare ova misija učvrstila u otporu prema Ugarskoj. E. Kurtović, *Sandalj*, 162.

⁷² Kao poslanici vojvode Sandalja, njegove žene Katrine i njene majke banice Anke, pominju se knez Vukac Vardić i župan Bogeta Ruđić. Potvrda pisana 26. juna počinje riječima *ä knézý Vúkačý Vardi}ý i `úpaný Bogéta daõ va svidiníé vsakomú kako doidosmo ú Dúbrovnyký poslaniémý gospoé banicé Anýké i gospodina voévodé Sanýdalà i gospoé Katariné Sanýdalévicé i ò nihý strané donäsmo tri nihý listové vârované kako da òvi listý òpišémo*. Константин Јиречек, *Споменици српски*, Београд, 2007², 57-59; Љ. Стојановић, *Повеле и писма I-1*, 351-352; Михаило Динић, *Хумско-требињска властела*, Из српске историје средњег века, Београд, 2003, А. Babić, *Diplomatska služba*, 88.

⁷³ Dana 24. januara 1413. godine, pisana je potvrda kojom se reguliše stanje *poklada* pomenute gospode. Njihovi poslanici bili su Pribislav Pohvalić, Radinac Kožičić i Radoslav Stjepković. Prvi je bio Sandaljev čovjek, dok su druga dvojica predstavljali majku i ćerku. Radoslav je poklad gospođa podigao posljednjeg dana juna iste godine, dok je Pribislav Sandaljev dio podigao početkom avgusta 1413. godine. К. Јиречек, *Споменици српски*, 62-63.

novembra 1420. godine, u Dubrovniku je boravilo poslanstvo vojvode Radoslava, koje su činili knez Ostoja Paštrović i *krstjanin* Vlatko Tumurlić. Osnovni cilj njihove misije bio je poboljšanje međusobnih odnosa i molba za dubrovačkim posredovanjem u smirivanju sukoba između njihovog gospodara i vojvode Sandalja⁷⁴. Obično se pazilo da u svečanim prilikama bude što brojnije i kvalitetnije poslanstvo. Tog pravila su se držali vojvode Sandalj i Radoslav kada su sredinom februara 1423. godine u Dubrovnik uputili brojno poslanstvo, koje su sa strane Pavlovića činili: dva *krstjanina*, Vlatko i Radin, kao i knezovi Vukašin i Budislav. Stranu Kosača predstavljali su Dmitar *starac*, knez Radovan Vardić, knez Radonja Pripčić i *dijak* Brajan. Tom prilikom donijeli su radosnu vijest o izmirenju njihovih gospodara⁷⁵.

Nova prilika za slanje ovako brojnog poslanstva ukazala se u finišu pregovora oko ustupanja dijela Konavala. Vojvoda Radoslav je krajem 1426. godine uputio u Dubrovnik kao posebne poslanike knezove Radoslava Obradovića, Braila Tezalovića, vojvode Vukasa Pribilovića i Radoja Ljubišića, te *dijaka* Ostoju Čeljadinovića. Oni su imali ovlašćenje da sklope pogodbu pod uslovima koje su Dubrovčani ponudili, što se vidi i po ugovorima koji su razmijenjeni posljednjeg dana te godine⁷⁶.

⁷⁴ Dubrovnik se odazvao tome, što je za posljedicu imalo izdavanje povelje kojom je 3. novembra vojvoda Radoslav priznao Sandaljevo ustupanje polovine Konavala Republici. Стојан Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 2005, 229; Р. Грујић, *Конавли*, 27; А. Бабић, *Дипломатска служба*, 99; Љ. Спаравало, *Бијела*, 81; Р. Ћошковић, *Крстјанин Влатко*, 37, 39; Ђ. Тошић, *Паупровићу*, 161-162..

⁷⁵ Tom prilikom, Sandaljevi poslanici iskoristili su svoj boravak za podizanje dijela ostave vojvode, ali i njegove žene Jelene. Radoslavljevi poslanici trebali su preuzeti povelju o dubrovačkom građanstvu za svog gospodara, ali i obaviti poslove oko uvođenja Dubrovčana u posjed Sokola. Zauzvrat, svi su bili nagrađeni *finim* tkaninama od dubrovačkih vlasti. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 251, 321-322; ; М. Пуцић, *Споменици српски II*, 69, 76-78; Ћ. Трухелка, *Testament gosta Radina*, 357-358; Р. Ћошковић, *Крстјанин Влатко*, 44; Е. Куртовић, *Sandalj*, 242-243.

⁷⁶ To su bili slični uslovi pod kojima je Sandalj prodao svoj dio župe, s tom razlikom što je Radoslav u gotovom dobio umjesto 3000 perpera 1000 dukata, a godišnji danak je iznosio umjesto Kosačinih 500, čak 600 perpera. Dobro su prošli i poslanici koji su novčano nagrađeni, a poneko od njih i sa komadom zemlje u Konavlima. Р. Грујић, *Конавли*, 33; В. Ђоровић, *Продаја Конавља*, 106-107.

Brojno poslanstvo vojvode Radoslava javlja se u drugoj polovini oktobra 1432. godine, kada su vođeni završni pregovori⁷⁷. Bilo je i prilično iznenađujućih slučajeva kada je riječ o brojnosti poslanstava. Iako se radilo o manje važnim poslovima, dešavalo se da za njihovo izvršenje oblasni gospodari odrede više svojih ljudi. Takav slučaj bilježimo početkom jula 1436. godine, kada su tri poslanika vojvode Stjepana prodavali dvije mlade robinje u Kotoru⁷⁸. Čini se da je vojvoda Stjepan promijenio dotadašnju praksu da se po novac od dohodaka šalje jedan čovjek, te se već 1437. godine javljaju Grupko Popović i *dijak* Pribislav kao osobe koje podižu konavoski dohodak⁷⁹. U prilog tome idu i misije iz aprila te godine, kada se prvo u Dubrovniku pominju njegovi poslanici Radin *starac* i Radovan Vardić, a zatim drugo poslanstvo koje su činili Radin *starac*, knez Vukašin i Radić Pribisaljčić⁸⁰.

Ovakva praksa nastavljena je i tokom 1438. godine, kada se u Dubrovniku bilježe višechlana poslanstva vojvoda Stjepana i Radoslava, koja su imala istu namjenu – podizanje dobiti na uloženi novac ili konavoskog dohotka⁸¹. U istim poslovima pominju se

⁷⁷ Iz odluka Vijeća umoljenih vidi se da su poslanstvo činili Radin *krstjanin*, Sanko Bogavčić, Ivaniš Hrebeljanović i *dijak* Ostoja Čeljadinović. Na kraju su isposlovali mnogo povoljnije uslove za svog gospodara u odnosu na prvobitne dubrovačke zahtjeve, pa su jedno vrijeme imali i podršku Porte. Михаило Динић, *Из Дубровачког архива* III, Београд 1967; 224; Ћ. Труhelка, *Конавоски рат*, 202.

⁷⁸ Carinik Ljubiša, glasnik Grupko Popović i Vuksan Vukšić prodali su dvije robinje u Kotoru o čemu je bio sastavljen ugovor pred kotorskim sudom 10. jula. Ловро Стјепчевић и Ристо Ковијанић, *Хранићи – Косаче у которским споменицима*, Историјски часопис 5 (1954-1955) 320; Максим Злоковић, *Словенска жупа Драчевица*, Бока 1 (Херцег-Нови, 1969) 64.

⁷⁹ Dvije godine ranije taj dohodak je podigao Pribislav Pohvalić. Михаило Динић, *Дубровачки трибути*, Глас СКА CLXVIII (1935) 241.

⁸⁰ Njih trojica su 20. aprila primili 500 dukata na ime zakupa za trg Drijeva. Prethodna misija Radina starca i Vardića nije bila toliko važna pošto su tražili isplatu duga od Radoslava Šilkovića, ali se na kraju ispostavilo da je taj dug vraćen, te da njihov gospodar Stjepan Šilkoviću treba isplatiti još 100 dukata. М. Динић, *Из Дубровачког архива* III, 193, 224-225; Ћ. Труhelка, *Testament gosta Radina*, 360.

⁸¹ Sredinom juna te godine, u Dubrovnik su dolazili Radin starac i Radovan Vardić, da bi se u onoj misiji iz septembra njima dvojici pridružili Vukman Jugović i *krstjanin* Radelja. Oni su tada podizali dio Sandaljeve ostave.

višečlana poslanstva vojvode Radoslava u februaru i avgustu 1439. godine⁸², kao i vojvode Stjepana pri podizanju konavoskog dohotka⁸³. Slično poslanstvo pominje se i početkom februara 1445. godine⁸⁴. Za razliku od tog, vojvoda Ivaniš Pavlović je u ljeto te godine poslao svega dvojicu poslanika da podignu konavoski dohodak za prethodnih šest godina⁸⁵.

Koliko su ti poslovi bili manje značajni, toliko je veliku važnost za vojvodu Stjepana imala misija koju je uputio u ljeto 1445. godine u Veneciju s ciljem zaključenja mira. Ovo su poslanstvo činili čak

Prethodno, krajem jula, bilježe se Radin starac, Radovan Vardić i Vukman Jugović u podizanju konavoskog dohotka. Dubrovčani su u potvrdi s početka novembra naveli kako je on posla *k namý svoé poklisaré na imé po~ténoga mú'a gospodina Radina starýca i knéza Radovana Vardika i knéza Vokmana Őgovika i Radélõ krýstänina da prosé òdý knéza i vlastèò dúbrova~ciéh(ý) vsé pokladé zgora ré~éné. П. Каранотвртковић, Србски споменици, 215-219; М. Динић, Из Дубровачког архива III, 193, 226-227; Ћ. Труhelка, Testament gosta Radina, 360.*

⁸² U februaru su po konavoski dohodak došli Budislav Bogavčić, *krstjanin* Radašin Vukšić, Vučihna Bratiljević i Ivaniš Hrebeljanović. Isto poslanstvo javlja se i u avgustu samo što je svrha njihovog dolaska bilo podizanje dijela poklada. U ovom drugom slučaju ističe se kako su novac primili po *ré~énihy poklisarihy po knézú Búdisavú Bogav~ikú i po Radašinú krýstýäninú Vúkfikú i po knézú Vú~ihnä Radosalikú i po knézú Ivanišú Hrébélanovikú, i na své toi ré~éno zgora primlénié zvašé naši poklisarié prády vlastéle dúbrova~ké gosti lōdi, i bišé nimý svādoci po òbi~aō, i niđo véké pánézi našihý né òsta ú komúný dúbrova~ki do današnéga dné toliko òtý postaviähý koliko ò dobityá. П. Каранотвртковић, Србски споменици, 219-224; F. Miklosich, Monumenta Serbica, 397-398.*

⁸³ Te godine dohodak su podigli Radonja Pripčić i Vukosav Milošević. М. Динић, *Дубровачки трибуту*, 241.

⁸⁴ Tada su *dijak* Radivoj Dobrišević, Radin starac, Vukman Jugović i Vukašin Sanković podigli dobitak od uloženog novca vojvode Stjepana, da bi potom razgovarali s dubrovačkim vlastima o graničnim problemima. Zanimljivo je da se isto poslanstvo s izuzetkom *dijaka* Radivoja javlja u Dubrovniku i krajem tog mjeseca. М. Динић, *Из Дубровачког архива III*, 197; Ћ. Труhelка, *Testament gosta Radina*, 360.

⁸⁵ *Dijak* Miotoš Curić i knez Radič Ozrisaljić su 12. jula te godine podigli 3600 perpera na ime konavoskog dohotka za period od 1439. do 1444. godine. Oni taj novac nisu odnijeli gospodaru, već su ga ostavili u dubrovačkoj komuni na godišnju dobit od 5 %. М. Динић, *Дубровачки трибуту*, 249; B. Nilević, *Posljednji Pavlovići*, 38, 81, нар. 58; Boris Nilević, *Из живота posljednjih Pavlovića*, *Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine* 28-30 (1977-1979) 65; P. Živković, *Radič Ozrisaljić*, 313-314.

četvorica istaknutih diplomata u njegovoj službi: Grupko Popović, Vlatko Pohvalić, Đurađ Čemerović i Ivan Vardić. Ako je time želio ostvariti uspjeh, onda je u tome Kosača potpuno uspio, budući da je mir između njih potpisan i proglašen oko 20. avgusta te godine⁸⁶. Tročlano hercegovo poslanstvo javlja se u Veneciji u maju 1451. godine, u vrijeme kada je rat protiv Dubrovnika bio izvjestan, te je kroz tu misiju trebalo dobiti podršku Sinjorije i eventualno vojnu pomoć⁸⁷. Krajem marta 1451. u Dubrovniku je bio samo jedan poslanik braće Pavlovića, Vučić Muržić, koji je tada podigao 1200 perpera na ime konavoskog dohotka za dvije godine⁸⁸. Braća Pavlovići, vojvoda Petar i knez Nikola, u ljeto 1454. godine, poslali su tročlano poslanstvo u Dubrovnik s poveljom kojom su potvrdili privilegije svojih prethodnika date u korist Republike⁸⁹. Prije toga se, u aprilu iste godine, u Dubrovniku bilježi četveročlano poslanstvo Kosača koje je donijelo hercegovu mirovnu povelju iz Novog⁹⁰.

⁸⁶ Dugo su boravili u Veneciji, budući da sa sobom nisu donijeli valjano ovlašćenje. Pošto su na njega čekali, mirovni ugovor napisan je 21. avgusta, da bi dva dana kasnije bio predat poslanicima. A. Babić, *Diplomatska služba*, 87; Богумил Храбак, *Јадран у политичким и економским настојањима Сандаља Хранића и Степана Вукчића Косаче*, Зборник радова: Српска проза данас. Косаче – оснивачи Херцеговине, Билећа – Гацко, Београд, 2002, 420.

⁸⁷ Poslanstvo su činila trojica poslanika koji su i ranije dolazili u grad na lagunama. Bili su to Đurađ Čemerović, Ivan Vardić i Pribislav Vukotić. Njihova imena ukazuju koliki je značaj davao ovoj misiji u nadi da će ga oni s mora pomoći da lakše zauzme grad podno Srđa. Љ. Јовановић, *Ратовање*, 118; A. Babić, *Diplomatska služba*, 91; С. Ћирковић, *Прибислав Вукотић*, 267.

⁸⁸ Novac je podigao početkom aprila. Zanimljivo da je to bio dohodak za 1450. i 1451. godinu. Iako je rok za isplatu bio 1. novembar, Dubrovčani su požurili s isplatom u nadi da će tako Pavloviće privući na svoju stranu u vrijeme konfrontacije s hercegom. М. Динић, *Дубровачки трибути*, 249.

⁸⁹ U poslanstvu su bili Radič Ozrisaljić, Miotoš Curić i Radoslav Bradijević. Izdavanje povelje desilo se tek tada jer je u međuvremenu trajao rat hercega protiv Republike. Dio povelje u kojem se pominju poslanici glasi *poslasmo va slavni gradý Dúbrovniký ký mnogo po~ténomú knézú i vlastélémý i svoi òpkini grada Dúbrovniká našé po~téné vlastéli poklisaré gospodina gosta Radosava Bradievika i našéga dvorskoga knéza Radi~a Kópiévika i Miðóú diäka Cúrika ... da zapifú i ú~iné našé zapisé gospodstvú dúbrova~koðmú vivivšé kako sú i naši prývi zapisovali*. П. Каранотвртковић, *Србски споменици*, 273-277; P. Živković, *Radič Ozrisaljić*, 315-316.

⁹⁰ U njemu su bili Radin gost, vojvoda Ruđer Divčić, Pokrajac i neimenovani dijak. Ѓ. Truhelka, *Testament gosta Radina*, 363. С. Ћирковић, *Херцег*, 211.

U jesen 1458. godine, bilježi se prilično brojno poslanstvo hercega Stjepana koje je bilo upućeno u Italiju, preciznije Milano, gdje je sa hercegom Frančeskom Sforcom pregovaralo o eventualnoj saradnji za borbu protiv Osmanlija⁹¹. Hercegove tradicije, kada je riječ o slanju brojnijih poslanstava, nije se odrekao ni njegov sin vojvoda Vladislav, koji je početkom 1466. godine poslao u Veneciju dvojicu svojih diplomata Manojla Kantakuzina i Petra de Fortisa⁹². Njegov brat, herceg Vlatko, početkom sljedeće godine poslao je tročlano poslanstvo u Veneciju⁹³. U međuvremenu, decembra 1466. godine, oba brata uputili su čak pet poslanika (tri herceg Vlatko i dva vojvoda Vladislav) u Dubrovnik da prisustvuju otvaranju očevog testamenta⁹⁴.

Hercegovići su i u narednom periodu slali brojnija poslanstva u Veneciju. Tako se pominje dvočlano poslanstvo hercega Vlatka u septembru 1472. godine⁹⁵. Krajem maja sljedeće godine, herceg Vlatko je uputio svoja dva poslanika, Radoja Vladojevića i Radiča Dragoslavića, u Foču gdje su trebali preuzeti 1000 dukata koje je tamo donio dubrovački poslanik⁹⁶. U februaru 1475. godine, Vlatko

⁹¹ U poslanstvu su bili Đurađ Ratković, Đurađ Čemerović i *dijak* Nikola. Oni su u Milanu boravili od 9. do 19. Novembra, kada su krenuli prema Veneciji na putu kući. В. Торовић, *Хисторија Босне*, 530; С. Ђирковић, *Херцег*, 241.

⁹² Njihova misija uspjela je utoliko što je njihov gospodar Vladislav imenovan glavnim mletačkim zapovjednikom s godišnjom platom od 500 dukata. Uz to, obećali su njegovu porodicu, u slučaju opasnosti, primiti na Korčulu ili Hvar. Međutim, zahtjev da mu se vojno pomogne odbili su, *jer sad niko neće da služi nego samo za plaću*. V. Ćorović, *Historija Bosne*, 582.

⁹³ U poslanstvu su bili vitez Nikola Testa, vojvoda Vukašin Sanković i *knez* Radič Grupković. Tom prilikom oni su izdejstvovali potvrdu ranijih privilegija uz obećanje da Sinjorija neće ugrožavati njihove interese u Radobilji. В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 120, нап. 38.

⁹⁴ Vladislava su predstavljali Manojlo Kantakuzin i vojvoda Radič Paskačić, dok su Vlatkovi izaslanici bili mnogo poznatiji Radin *gost*, Pribislav Vukotić i mitropolit David. Ђирковић, *Прибислав Вукотић*, 262.

⁹⁵ U pitanju su bili Jeronim Testa iz Trogira i *Paulo Calairo*, očito Pavle kaluđer. Oni su prenijeli želju gospodara da će zauzeti grad Klis, ako to Sinjorija ne učini. В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 84, 90.

⁹⁶ Novac je iz Dubrovnika donio Frančesko Pucić, a 28. maja priznanicu o tome pisao je Ishak, sluga i zastupnik Hamzabega. Глиша Елезовић, *Турски споменици I-1*, Београд, 1940, 164-166.

je poslao dvojicu diplomata, Nikolu Testu i Radiča, u Rim kod pape Siksta IV⁹⁷.

Priprema „terena“ za pregovore

Drugi naziv za ovo pitanje bi bila tzv. tiha diplomatija, dakle ona koja nije u prvom planu, ali može donijeti približavanje stavova sukobljenih strana i omogućiti nastavak pregovora. Prva takva aktivnost od značaja za ovu temu bilježi se za vrijeme rata kralja Ostoje protiv Dubrovnika 1403-1404. godine, kada je Brailo nekoliko puta išao u grad u svojim trgovačkim poslovima, ali je to koristio i za obostrano prenošenje poruka koje su mogle povećati optimizam za mir⁹⁸. Iako su prve ponude za mir bile odbačene, tu diplomatske aktivnosti nisu bile zaustavljene. Naime, krajem novembra 1403. godine, u Dubrovniku je boravio *krstjanin* Vlatko Tumurlić, s ciljem pokretanja mirovnih pregovora⁹⁹.

Prvi sljedeći sličan slučaj bilježi se tek dvije decenije kasnije. Naime, Radin *krstjanin*, *gost* Miaša i knez Vukac Vardić su na prelazu iz 1422. u 1423. godinu odigrali značajnu ulogu u pokretanju pregovora između tadašnjeg gospodara Radoslava sa Sandaljem, ali i u izmirenju s Dubrovnikom¹⁰⁰. U vrijeme kada su pregovori oko

⁹⁷ Cilj misije bio je uvjeriti Svetu stolicu u raspoloženje njihovog gospodara prema Rimokatoličkoj crkvi. B. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, 90.

⁹⁸ Tim više kada se zna da je on kao čovjek kneza Pavla Radenovića sve to njemu mogao saopštiti, a on prenositi dalje vojvodi Sandalju, kralju Ostoji i drugoj vlasteli. Istina, postoje izvjesne nedoumice oko njegovog boravka u Dubrovniku, ali je sigurno da je bio u tom gradu i da je dobio dozvolu za izvoz soli, ali i da je razgovarao o nekim drugim trgovačkim poslovima. Desanka Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo, 1961, 101; P. Živković, *Brailo*, 32; P. Živković, *Kreditno-trgovačke veze Braila*, 301.

⁹⁹ Iako nije imenom pomenut vjerovatno je on bio u pitanju pošto se u odluci Malog vijeća od 1. decembra raspravljalo o darovanju *patarena*, poslanika kralja Ostoje. U prilog tome ide i instrukcija dubrovačkim poslanicima od 30. aprila sljedeće godine u kojoj se navodi da je Vlatko bio posljednji kraljev izaslanik koji je saopštio neke kraljeve ponude. P. Čošković, *Krstjanin Vlatko*, 3, 19, 23, 26; A. Babić, *Diplomatska služba*, 98.

¹⁰⁰ Ta je misija na kraju dovela do zadovoljavajućeg sporazuma što je zabilježeno u mirovnim poveljama, dubrovačkoj od 15. februara 1423, odnosno

ustupanja Konavala ušli u krizu, misija Braila Tezalovića i kneza Vukca Hranića februara 1425. godine u Dubrovniku, imala je za cilj da se pregovori opet pokrenu¹⁰¹. Krajem te godine, u Dubrovniku je boravio Pribislav Pohvalić s ciljem pripreme dolaska njegovog gospodara, što desilo krajem januara i prvih dana februara 1426. godine¹⁰².

Pohvalić je za vrijeme Konavoskog rata pokušavao da pripremi kralja Tvrtka II za savez s Dubrovnikom, ali su sva njegova nastojanja na kraju ostala uzaludna zbog straha bosanskog vladara da će tim savezom i eventualnim uništenjem Pavlovića najviše koristi imati upravo Republika, koja bi se proširila na Trebinje i Lug¹⁰³. Istovremeno su Dubrovčani pokušavali navesti Sandalja da obuzda vojvodu Radoslava i da protestuje protiv rata, u čemu su i uspjeli, pošto je vojvoda na dvor Pavlovića uputio prvo jednog, a zatim i drugog poslanika¹⁰⁴. Nakon prvih neuspjeha, Radoslav je preko župana Sanka Bogavčića ponudio mir, ali njegova akcija nije urodila plodom¹⁰⁵. Još drastičniji primjer pripreme terena, pružaju pregovori

Radoslavljevoj od 7. aprila iste godine. Posebno je bilo značajno Vukčevo posredovanje jer je bio Sandaljev brat, ali istovremeno i Radoslavljev punac. A. Babić, *Diplomatska služba*, 99; P. Čošković, *Krstjanin Vlatko*, 44.

¹⁰¹ Upravo iz tog razloga Radoslav je i angažovao njih dvojicu, jer su uživali popriličan ugled kod Dubrovčana koji su time bili sigurni u vojvodine namjere. P. Živković, *Brailo*, 42.

¹⁰² Vijeće umoljenih je odgovaralo na neke zahtjeve Sandaljevog poslanika Pribislava Pohvalića, koji su vjerovatno bili u vezi s njegovim planiranim dolaskom. Pošto nisu znali kojim će putem doći, odredili su da mu se u suret uputi galija, ali su istovremeno poslali jednog vlastelina u slučaju da odluči doći kopnenim putem. E. Kurtović, *Sandalj*, 268.

¹⁰³ Misija Pribislava Pohvalića na bosanskom dvoru bilježi se juna 1430. godine. Pregovori oko kraljevog angažovanja nastavili su se i sljedeće godine, ali napretka nije bilo. Na kraju je njegov dvor postao mjesto pregovora između dubrovačkih *poklisara* i izaslanika vojvode Radoslava. A. Babić, *Diplomatska služba*, 85.

¹⁰⁴ U pitanju su malo poznati Aleksa i Radoslav Bogčinović. U misijama kod Sandalja bilježe se prvo Nikola Rastić, a zatim i Benko Gundulić. Ć. Truhelka, *Konavoski rat*, 156.

¹⁰⁵ Iako su nakon Sankove misije uputili Radoslavu 25. jula Pavla Sorkočevića i Paladina Gundulića, oni su se, bez obzira na dugo zadržavanje kod Sandalja i na dvoru Pavlovića sve do 21. oktobra, vratili kući neobavljena posla. Алекса Ивић, *Радосав Павловић, велики војвода босански*, *Летопис Матице српске* 246 (1907) 42.

vođeni sredinom februara 1432. godine u Kraljevoj Sutjesci na dvoru bosanskog vladara, pri čemu su Radoslava predstavljali Aleksa Paštrović i Budislav Bogavčić¹⁰⁶.

Politički pregovori nisu bili jedini na kojima se pripremao ugovor između dvije strane. Takvih slučajeva bilo je i u ekonomskoj sferi, kao što se dešavalo početkom 1456. godine, kada je Radin *gost* u ulozi hercegovog poslanika pokušavao s Dubrovčanima pripremiti one uslove koji bi objema stranama odgovalali oko zakupa drijevske¹⁰⁷. Nova aktivnost u tom smjeru bilježi se u proljeće 1459. godine i ponovo je bila vezana za Radina *gosta*¹⁰⁸.

Zaključak

Oblasni gospodari u Bosni često su bili u situaciji da u isto vrijeme obavljaju više diplomatskih akcija. Prirodno je da su za one važnije ili složenije birali svoje najbolje diplomate, čije sposobnosti i iskustvo nisu dolazili u pitanje. Za manje važne misije birali su prije svega pouzdane ljude, bez obzira na njihovu dotadašnju diplomatsku karijeru. Bila je to neka vrsta škole u društvu koje nije imalo formalni sistem obrazovanja. Oni su na taj način sticali neophodno iskustvo, širili svoja saznanja i polako ulazili u krug važnijih diplomata. Pored tih, uslovno rečeno manje važnih misija, oni su odlazili i u važnije misije, ali više kao pratnja iskusnih diplomata. Kod većeg broja

¹⁰⁶ Tom prilikom posebno je agresivan bio knez Aleksa koji je napao dubrovačke poslanike jer zidaju grad na zemljištu gdje to nije bilo dozvoljeno, a i lažno se zaklinju. Naime, prilikom posjete turskog emisara Karadže, dali su riječ da neće slati poslanike na Portu, a onda su to prekršili. Sam kralj u tim pregovorima bio je posrednik, objašnjavajući poklisarima поближе Radoslavljeve prijedloge na šta su oni odgovorili da žele mir koji će biti pravedan jedino ako oni dobiju od njega štete i troškove. Ć. Truhelka, *Konavoski rat*, 199.

¹⁰⁷ Problem je bio što Dubrovčani nisu željeli spustiti cijenu ispod 3000 dukata godišnje. Ipak, kako su Mlečani počeli sve više da pritiskaju i ugrožavaju hercegovu trgovinu solju, to je i on bio popustljiviji za predstojeće pregovore. S. Ćirković, *Herceg*, 237.

¹⁰⁸ Kada je on želio da u hercegovu ime pokrene pregovore o zakupu trga, oni su odmah odustali nezadovoljni time što herceg neće da ukine nezakonitu carinu uvedenu kod same tvrđave Svetija. S. Ćirković, *Herceg*, 237.

diplomatskih misija može se utvrditi angažovanje starijih i mlađih diplomata, mentora i njihovih učenika. Na taj način mlađi diplomati su sticali važna znanja iz diplomatije na djelu, te su bili pripremani za buduće aktivnosti. Većina misija je donosila rješavanje više spornih pitanja, u najvećem broju slučajeva tri ili četiri. Broj zadataka koje bi jedan diplomata ili više njih u jednoj misiji obavljao, zavisio je i od udaljenosti destinacije koju posjećuju. Naravno da su one udaljene misije zahtijevale rješavanje više nagomilanih pitanja u odnosu na neke bliže, kao npr. u Dubrovniku. Ovaj grad je bio u blizini posjeda većine velikaša, te su oni mogli upućivati svoje ljude kako bi riješili jedno ili dva otvorena pitanja. Na kraju treba istaći da su najvažnije diplomate oblasnih gospodara u nekim situacijama pripremali „teren“ za buduće pregovore, što se može označiti kao poseban vid tzv. tihe diplomatije.

TERRITORIAL LORDS IN BOSNIA AND THEIR SELECTION OF MISSIONARIES FOR DIFFERENT DIPLOMATIC MISSIONS

Summary

Territorial lord in Bosnia were often in the position to conduct multiple diplomatic activities at the same time. It goes without saying that they selected their best diplomats with unquestionable abilities and experience to carry out complex missions. For less important missions they would select reliable people irrespective of their previous diplomatic career. Diplomacy was some form of schooling in a society without a formal educational system. In that way, missionaries gained the necessary experience, broadened their knowledge, and entered the circle of important diplomats. Apart from those arguably less important tasks, they participated in more important missions through the entourage of experienced diplomats. Evidently, the engagement of older and younger diplomats, tutors and their students, was a widespread practice in the majority of

diplomatic missions. In that way, the diplomats gained diplomatic experience in practice, being prepared for future activities. The majority of missions resulted in the resolution of several arguments, usually three or four of them. The number of tasks a diplomat or a group of diplomats was supposed to tackle depended on the proximity of a destination they visited. It goes without saying that missions sent to distant destinations required the addressing of a greater number of issues, compared to closer places, such as Dubrovnik. The city was in the vicinity of the estates possessed by the majority of magnates. That was the reason why they were able to dispatch their missionaries to solve one or two opened questions. Last but not least, the most important diplomats of territorial lord were despatched to prepare the ground for future negotiations, which could be marked as a specific method of so-called silent diplomacy.

BIBLIOGRAFIJA

Neobjavljeni izvori

- Državni arhiv u Dubrovniku, Acta Consilii rogatorum IV, 70' (30. IX 1428).
- Državni arhiv u Dubrovniku, Acta Consilii rogatorum IV, 124' (8. XI 1429).

Objavljeni izvori

- Михаило Динић, *Из Дубровачког архива* III, Београд 1967.
- Глиша Елезовић, *Турски споменици* I-1, Београд 1940.
- Константин Јиречек, *Споменици српски*, Београд 2007².
- Павле Каранотвртковић, *Србски споменици*, Београд 1840.
- Симе Лјубић, *Listine o одношajih južnoga Slavenstva i Mletačke Republike* VI, Zagreb 1880.
- Franz Miklosich, *Monumenta Serbica*, Vienna 1858.
- Стојан Новаковић, *Законски споменици српских држава средњега века*, Београд 2005².
- Раде Поповић, *Писмо Дубровчана војводи Сандаљу Хранићу (1405, јун 10)*, Грађа о прошлости Босне 3 (2010) 117-123.

- Медо Пуцић, *Споменици српски II*, Београд 2007².
- Ćiro Truhelka, *Testament gosta Radina. Prinos patarenskom pitanju*, GZM 23 (1911) 355-375.
- Ćiro Truhelka, *Tursko-slovenski spomenici Dubrovačke arhive*, Sarajevo 1911.
- Љубомир Стојановић, *Старе српске повеље и писма I-1*, Београд 1929.

Literatura

- Вељан Атанасовски, *Пад Херцеговине*, Београд 1979.
- Anto Babić, *Diplomatska služba u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1995.
- Иван Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952.
- Иван Божић, *Млечани према наслеђеницима херцега Стевана*, Зборник ФФ у Београду VI-2 (1962) 113-129.
- Радослав Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века*, Гласник СКА 66 (Земун 1926) 3-121.
- Михаило Динић, *Дубровачки трибути*, Глас СКА CLXVIII (1935) 203-257.
- Михаило Динић, *Хумско-требињска властела*, Из српске историје средњег века, Београд 2003.
- *Enciklopedija Jugoslavije 3*, Zagreb 1984.
- Pavo Živković, *Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu 9-1 (1973) 31-53.
- Pavo Živković, *Radič Ozrisaljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlovića*, Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu 13 (1977) 301-321.
- P. Živković, *Kreditno – trgovačke veze Braila Tezalovića sa Dubrovčanima*, Zgodovinski časopis 34/3 (1980) 299-311.
- Максим Злоковић, *Словенска жупа Драчевица*, Бока 1 (Херцег-Нови 1969) 53-72.
- Алекса Ивић, *Радосав Павловић, велики војвода босански*, Летопис Матице српске 246 (1907) 24-48.
- Љубомир Јовановић, *Ратовање херцега Стјепана с Дубровником 1451-1454*, Годишњица Николе Чупића 10 (1888) 87-198.
- Desanka Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961.

- Esad Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009.
- *Лексикон српског средњег века*, приредили Сима Ђирковић и Раде Михаљчић, Београд 1999.
- Dubravko Lovrenović, *Kako je bosanski vojvoda Sandalj Hranić došao u posjed Ostrovice*, Radovi Zavoda za povijest 19 (Zagreb 1986) 231-236.
- Драги Маликовић, *Павловићи и Турци*, Зборник радова са Научног скупа Земља Павловића – средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево, 2003, 171-201.
- Boris Nilević, *Posljednji Pavlovići – Bosna sredinom XV stoljeća* (neobjavljeni magistarski rad), Beograd 1977.
- Boris Nilević, *Iz života posljednjih Pavlovića*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine 28-30 (1977-1979) 59-74.
- Јелена Мргић Радојчић, *Доњи Краји – Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002.
- V. P. Potemkin, *Historija diplomatije*, Zagreb 1951.
- Срђан Рудић, *Властела илирског грбовника*, Београд 2006.
- Срђан Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића Хрватинића у Дубровнику*, Историјски часопис 56 (2008) 353-369.
- Љубо Спаравало, *Бијела кнеза Алексе Паштровића*, Историјски гласник 1-2 (1981) 63-87.
- Ловро Стјепчевић и Ристо Ковијанић, *Хранићи – Косаче у которским споменицима*, Историјски часопис 5 (1954-1955) 311-321.
- Јорјо Тодић, *Promet putnika kroz Dubrovnik u srednjem веку*, Turistički savez, 1939.
- Ђуро Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987.
- Ђуро Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998.
- Ђуро Тошић, *Прилог проучавању Доњих Влаха у источној Херцеговини*, Зборник за историју Босне и Херцеговине 4 (2004) 81-132.
- Ђуро Тошић, *Босански „лутајући витезови“ Паштровићи*, Историјски часопис 58 (2009) 147-172.
- Ћиро Трухелка, *Konavoski rat (1430-1433)*, GZM 29 (1917) 145-212.

- Сима Ђирковић, *Две године босанске историје (1414-1415)*, Историјски гласник 3-4 (1953) 29-42.
- Сима Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964.
- Сима Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964.
- Сима Ђирковић, *Почтени витез Прибислав Вукотић*, Зборник ФФ у Београду 10-1 (1968) 259-276.
- Владимир Ђоровић, *Како је војвода Радослав Павловић продавао Дубровчанима Конавље (1423-1427)*, Годишњица Николе Чупића 36 (1927) 73-109.
- Владимир Ђоровић, *Хисторија Босне*, Бања Лука – Београд 1999.
- Рејо Џошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443-1446*, Ванја Лука 1988.
- Рејо Џошковић, *Krstjanin Vlatko Tumurlić i njegovo doba (1403-1423.)*, Croatia Christiana periodica 35 (Zagreb 1995) 1-54.
- Богумил Храбак, *Венеција и Сандаљ Хранић у његовом ширењу по Приморју почев од Херцег-Новог*, Бока 11 (Херцег-Нови 1979) 199-225.
- Богумил Храбак, *Јадран у политичким и економским настојањима Сандаља Хранића и Степана Вукчића Косаче*, Зборник радова: Српска проза данас. Косаче – оснивачи Херцеговине, Билећа – Гацко, Београд 2002, 390-445.
- Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba*, Zagreb 1902, 148.

UDK 94

ISSN 2303-7539 (print)
ISSN: 2303-8543 (online)

**DRUŠTVO HISTORIČARA TUZLANSKOG KANTONA
ODSJEK ZA HISTORIJU FILOZOFSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U TUZLI**

HISTORIJSKA MISAO HISTORICAL THOUGHT

5

HISTORIJSKA MISAO, GOD. V, BR. 5, 1-194, TUZLA, 2019.